

GÁRDOS MIKLÓS:

PILVAX

EGY KÁVÉHÁZ TÖRTÉNETE

Lernyolcszáznegyvennyolc március 14. Az Uri-utcában, nem messze a Zsibárusutcai átjárótól, a Libasinszky-átjáróház nagy tükörabaká mögött már világos van. Kettő-hárman ülnek a Pilwaxban, Gyurkovics Máté, az író és telekkönyvi írók, akinek csúszos a lába, Mérei Mór bácsi, a táblabíró és néhány jurátus.

— Jönnek már? — kérdi Gyurkovics. — Eredj, Ferkó, nézz csak ki a Zsibárus-utca felé!

A jurátus kilép s már kiált is viszsza: — Mindjárt itt lesznek! Kerényit látom, meg Obernyiket...

Jönnek, valóban jönnek a Zsibárus-utca felől. Sándor úr, az első pincér hátra is szól a konyhaegénynek: — Voltál-e Ardris dében a Szélt utcában Báránytól a kávéért?

Szeretik itt a kávet, a pesti kávéházban. Bárány és Társa, a szelutcai kereskedés nap mint nap hirdeti a „Jóvá kávé”, Amsterdamból, egynest Ho'ndból. Járnak is a Tigris-fogadóval szemben álló boltba!

A Pilwax, ahol most vagyunk — a magyar Café Torioni, a forradalom nagy kávéháza, ilyen lenne csak? Ilyen egyszerű, köznap, kávéállalú, sötét terem, néhány asztallal?

Bizony ilyen... Két márványozott sárga oszlop tartja a boltíves mennyezetet, néhány cirádás rézlámpa lóg a füstszürke falakról és öreg, vásott asztalok mellett árvalkódnak a székek. Ures még a kávéház, üres, hiszen az Ellenzéki Körben gyűlés van. Az első nyilvános gyűlés századok óta. Odagyűlt hát a Pilwax népe is. Hiszen ők, a Pilwax asztalánál üldögélő ámodozók, forradalmárok szervezték meg ezt a gyűlést.

A kávéház sem ifjú már, akár az asztalai. Rég volt — húsz éve talán —, hogy megnyitott a Café Renaissance. A nevében ígéretet hordott, a megújulás, a megújulás ígéretét. Aztán egy napon a régi kávéháznak elfogyott a népe. Új gazda költözött a terembe. Pilwax úr német. Magyarul csak néhány szót beszél. De a pincérek — az öreg Sándor és a többiek, pest-budaiak, magyarok. A közhírség pedig...

Ott hátul, a szegletfal mellett hosszú, keskeny asztal áll. A lapjába nemrég véste valaki bele ezeket a szavakat: „KÖZVELEMÉNY ASZTALA”. Sándor meg is rótta Vasvári jurátus urat: — minek rongája a Pilwax homiját?

Talán nagyképp, túlzott az írás... KÖZVELEMÉNY ASZTALA... De kik ünek körülötte? Itt fogyszálja el feketéjét a Tizek Társasága. Talán ők a KÖZVELEMÉNY?

Petőfi Sándor, Jókai Mór, Tompa Mihály, Kerényi Károly, Lisznyai Kálmán, Pálffy Albert, Pákh Albert, Obernyik Károly, Bérczy Károly, Degré Alajos. Ezek a „Tizek”. Tíz író és költő. KÖZVELEMÉNY? Igen, ők a nép hangja. A nép sív dobogása...

Jönnek már befele. Veük tart a Pilwax többi „személyesége” is. Vasvári Pál és Sebő Antal, a két elváthatalan jurátus. Irinyi József szerkesztő úr a Pesti Hírtől. Egressy, a Nemzeti Színház színésze, a dádógós Sükegy Kari, a költő, Klauzál Gábor lekintetes úr, az Ellenzéki Kör nagyteljesítő szónoka és még sokan. Alig férnek be az ajtón.

Nem mindenki kap helyet. Többen állnak is. Az egyik asztalnál Bérczy Károly köré gyűlnek, aki felolvas és fordít. Ki tudja, hogy került ide az Uri-ut-

cába Raspall lapja, a L'ami de Peuple? Itt van mégis és Bérczy hangja szinte forró lesz, ahogy olvassa: „Sokat dolgozni és kevéssel megégni, ez mind a régi, mind az új republikánusok tana...”

„Sokat dolgozni és kevéssel megégni, ez mind a régi, mind az új republikánusok tana...”

A Pilwax, 1848 Pilwaxa ezeknek a republikánusoknak lett tanúja. Itt bontja szárnyát a Radical Kör. Itt beszélgetnek a haza sorsáról azok a fiatalok, akik megérezték a forradalom szellőjét. Itt él a forradalom lellete Pest-Buda háza között, a kávéház asztalai mellett. De nem itt született: oda, enn, a faluban, kisvárosokban nőtt szellővé a fuvallatból. Viharok emléke száll véle: Dózsa parasztjai lélegzenek, Táncsics Mihály munkásai szólnak szavában.

Pilantsunk végig ezen a sürgőforgó füstös kávéházon. Hallgassuk: mit beszélnek?...

— Jöj a vasárnap Ifjúsági Reform Lakomát — kiált oda Vasvári Irinyinek. — De ne feledd e a peiciót sem, Józsi! Megírjátok a Hírlapba!

A lakomát beszéltek meg a népgyűlésen, meg azt, hogy feliratot küldenek a királynak és országgyűlésnek Pozsonyba. Fényes E'ek és Irinyi beszéltek először, aztán Vasvári, ez a barna, nyílthomlokú, sudár fiú az ifjúság nevében. Nagyon tüzes lehetett, mert az öreg Klauzál Gábor azonnal felállt, hogy elcsitítsa a szenvedélyeket. Azt ajánlotta, hogy egyelőre csak az Ellenzéki Kör vezetőjének, Bathány Lajosnak küldjék el a jogokért kiáltó feliratot...

Odakünn, az ajtó előtt még járkálnak ketten: P.etőfi és Irinyi.

Behallani, amit beszélnek. — Ismét a formák élető korlátai közé szorítanak bennünket — mondja Irinyi.

— Hogy újra elszalaszthassuk az alkalmat — válaszolja P.etőfi. — Nem! Ez egyszer nem! Holnap!...

Holnap? Ma! Már reggei van, hajnal, március tizenöt... A Pilwax falán az első napugár egy plakáton pihen meg.

„G. S. Perisui — ezt mondja a nagybetű és így folytatja: — Kedden és szerdán beköve kezend a nagy jószág, arany és ezüst lo'téria előhúzás, 13 800 ra menő valóságos nyerőszáml! Két ház Badenben, Bécs mellett!... Lottójegyek Lueff ilatszermesternél...”

Szerda... gondolja Sándor, tizenötödike van, március tizenöt... E volt hát a Pilwax 1848-ban, amikor a szabadságmozgalom a márciusi nagy napok hősei vezére itták a kávet a füstös faak, az ócska asztalok között.

Aztán émaradtak a lázastekintéti vendékek. Pedig a Pilwax tábláját is kicsérték — a történelmi napok emlékére „Szabadságcarnok” lett belőle. Aztán néhány napok jöttek Pest-Buda felé felhők gyűltek és egy reggelen Pill ax úr le'ette a táblát...

De nevet sem írta ki újra — a Pilwaxról még Bécsben is tudták, miféle kávéház.

„Kaffee Herrengasse” lett a neve — ahogy az Uri-utcaból Herrengasse lett. Csak Wiener Zeitung járta és a kávéház előtt még magyar szó is ritkán hallott.

Lernyolcszázhatvan táján október hatodikán Pauch Ulrich, békés óbudai német polgár ott üldögélt az ajtó mellett asztalnál. Nem tudta, hogy is jutott volna eszébe az óbudai tímármesternek,

— N... na... nagyon szé... szépen, nagyon okosan beszélt Klauzál pol... pol... pogárárs. dddd de most n e... nnem olyan idő... ket élünk. Most nem kell ok... okk... okos emberek tanácsára hallgatni...!

Nagyt kacagnak Sükegy. Igen, a hangját ez: nem tempós, nyugodt gondolatokra — cselekvésre vanszükség!

„... A forradalom fergetege már itt zúg a közeli szomszédban...”

Hogy telnek az órák! Már éjjel felé jár és még nem döntöttek: mi is történnék hát holnap?

Vajda János, a költő, egyszer csak felugrik, az ajtóhoz lép, bezárja, a kulcsot meg behajítja az egyik sarokba.

— Innen pedig senki ki nem megy addig, amíg nem határozunk!

Es szinte hajnallik már, amikor az utolsó vendég is kilép az Uri-utca sáros köveire...

Holnap... Holnap... — töpreng Sándor, a pincér. Tizenötödike. Március tizenötödike. Korán jönnek a vendégek, itt lesz találkozó. Valami lesz. Petőfi szép verset írt holnapra... De nem mutatta meg senkinek. Vajjon mi is lesz holnap...?

Félig világos van már, ahogy takarítani kezdenek. E'szört újságlapok: a Pesti Hírlap, a Budapesti Híradó lapjai — egy könyv — Jókai hagyta itt — a napokban me'je'ent „Vadon virágok”. Rányomva a kiadó: Heckenast Gusztáv. Az ára: 2 forint negyven krajcár...

Az egyik pincér — német, hát érti — beleolvass a Wiener Zeitung otthaggyott példányába.

„Az angol követ értesítette Lamartine külügyminisztert, hogy Anglia elismeri a francia nemzet jogát, kormányformáját változtatni...”

Odakünn, az ajtó előtt még járkálnak ketten: P.etőfi és Irinyi.

Behallani, amit beszélnek. — Ismét a formák élető korlátai közé szorítanak bennünket — mondja Irinyi.

— Hogy újra elszalaszthassuk az alkalmat — válaszolja P.etőfi. — Nem! Ez egyszer nem! Holnap!...

Holnap? Ma! Már reggei van, hajnal, március tizenöt... A Pilwax falán az első napugár egy plakáton pihen meg.

„G. S. Perisui — ezt mondja a nagybetű és így folytatja: — Kedden és szerdán beköve kezend a nagy jószág, arany és ezüst lo'téria előhúzás, 13 800 ra menő valóságos nyerőszáml! Két ház Badenben, Bécs mellett!... Lottójegyek Lueff ilatszermesternél...”

Szerda... gondolja Sándor, tizenötödike van, március tizenöt... E volt hát a Pilwax 1848-ban, amikor a szabadságmozgalom a márciusi nagy napok hősei vezére itták a kávet a füstös faak, az ócska asztalok között.

Aztán émaradtak a lázastekintéti vendékek. Pedig a Pilwax tábláját is kicsérték — a történelmi napok emlékére „Szabadságcarnok” lett belőle. Aztán néhány napok jöttek Pest-Buda felé felhők gyűltek és egy reggelen Pill ax úr le'ette a táblát...

De nevet sem írta ki újra — a Pilwaxról még Bécsben is tudták, miféle kávéház.

„Kaffee Herrengasse” lett a neve — ahogy az Uri-utcaból Herrengasse lett. Csak Wiener Zeitung járta és a kávéház előtt még magyar szó is ritkán hallott.

Lernyolcszázhatvan táján október hatodikán Pauch Ulrich, békés óbudai német polgár ott üldögélt az ajtó mellett asztalnál. Nem tudta, hogy is jutott volna eszébe az óbudai tímármesternek,

— N... na... nagyon szé... szépen, nagyon okosan beszélt Klauzál pol... pol... pogárárs. dddd de most n e... nnem olyan idő... ket élünk. Most nem kell ok... okk... okos emberek tanácsára hallgatni...!

Gereblyés László:

Párizsi dalok

PLACE DE LA RÉPUBLIQUE

A jövevény ámuldozott a rőt tér közepén és könnyedén megittasult, akár egy völegény és csakhamar szárnyára kapta, vitte őt a dal.

nem volt magyar, de tünt a korlát, tünt a zürzavó

úgy jött a nép mint márciusi áradás, iram,

micsoda kép! Kötelen húztak egy taxit hatan

nincs benzin nincs óh, haladás, hirdette felirat —

bilincs bilincs csörögte uthosszat rendőrcsapat

s megtelt a tér és csurom-ének volt a szó, a szem

s vitte a szél nem bírnak ők velünk, nem, sohasem!

hogy tizenhárom évvel ezelőtt tizenhárom szabadsághős halt meg Aradon Pauch Ulrich atyafiai kezétől. Nem tudja azt sem, milyen babonás félelemmel várják azt az évfordulót a bécsi jósok — milyen keserű, vad fájdalommal a magyarok.

Es odakünn, a Kaffee Herrengasse előtt négy diákforma legény áll meg. Az egyik felkiált: — Adarélt!

Es a másik már szavalja is: „Talpra magyar, h! a haza...”

Alig mondhatja tovább: jönnek a feketesárgák. A Kaffee Herrengasse pincérei között, most, tizenkét évvel a negyvenkilences harc után is vannak spiónok. Egy már izent is a Neubaudébe — jönnek a császári zsoldárok. Fegyver is szól és újra hangos a Pilwax tizenkét éve csöndes tája. Megy a jelentés Bécsbe: „Kossuth hívek randallítottak a régi Pilwax — mai Kasse Herrengasse előtt...”

Vércsöpp hull az ősi sárba — a Pilwax-ifjak utódaink vére...

Kiegyezés... Halvánhét... Könyves szemmel járnak el az Uri-utca táján azok, akinek eszébe jut a P.ill ax úr, a le'ő, le'ő márciusa. Csendes lett újra, elhagyott a régi kávéház. Csak egyszer egy esztendőben, március közepén telik meg újra a terem az emlékekkel.

Pilwax úr, a régi gazda megha' Új tulajdonos veszi át a kávéházat — kicserélik a régi bútorokat és új táblát is kap a Szabadságcarnok.

A forradalom kávéháza a polgárok lesz, budai spizbürgerek járnak át egy-egy feketére a Schöja kávéháza. Mert így hívják az egykori Pilwaxot. Az idő telik, rendezik a várost és a Libasinszky átjáróház öreg falait is bonítják.

Mi maradt meg azóta a régi Pilwaxból?

Hol van a régi, százéves asztal, a KÖZVELEMÉNY ASZTALA?

A Pilwax is elköltözött és utcát is kapott új otthonához: a Pilwax-közt.

Az első háború alatt — így írja a

krónika — a forradalom kávéházában is bizottság lakott: itt cserélt aranyat vasért a budapesti nép. Aztán újra nehéz évek, nehéz évtizedek jöttek.

Szabadságcarnok a szolgaság, az elnyomók országában?

1918 március 15-én volt utoljára a forradalmárok kávéháza a Pilwax — a nevé is visszakapta újra — pedig ki tudja, hol porlik néhai Pilwax pest-budai kávécsontja...

A Galilei kör fiataljai látogatták meg együttesen, közösen a régi kávéházat, ahol hetven évvel ezelőtti forradalmat gyűjtani gyűlt az akkori ifjúság...

Aztán? Azoké lett a Forradalmi Csarnok, akik megtaradták és elhazudták negyvennyolcat és az igazi forradalmat Ezerki'encsázhuszonhétben a Petőfi Társaság emléktáblát vitte a kávéháza — az a táblát, ami még a régi, úriutcai házon is hirdette: a szabadság kávéháza volt.

Most száz évvel a márciusi loborás után álványok terpeszkednek a Pilwax üvegablakjai mögött. Nemrég győgyították be az ostromü'öte sebeket: be'ive'ezték az ah'akokat és máris utó'erte a budapesti kávéhávak közös és a város lakóival is közös sorsa: az elmúlás.

A régi Pilwax úgvis megha', megszűnik hát az u'öd is.

Petőfi Szabadságcarnokának helyén espresso nyúlik és söröz. A Pilwax elmúlt, de most száz évvel később, az espresso és a söröző mellett, a régi Petőfi-szobából — ahol őzik még a „Talpra magyar” első példányát, amire Petőfi maga írta rá: a szabad sajtó első lélegzete — Szabadságcarnok lesz.

Had emlékezzünk. Mert a táj, a környék, talán még em ékszik a régi szavakra. Bérczy Károly olvasta ott, a régi Pilwaxban Raspall L'ami de Peuple-ébből: „Sokat dolgozni és kevéssel megégni, mind a régi, mind az új republikánusok tana...”

1848... A Pilwax márványozott oszlopai között Petőfi, Jókai és a márciusi ifjak hallgatják: Párizs London, Bécs forradalmi híreit

1948... A forradalom kávéházából márciusa újra „Forradalmi Csarnok lesz”